INSON SHAXSINING RIVOJLANISHIDA MA’NAVIY-MA’RIFIY ISHLARNING O‘RNI

Alimova Qunduz Oybek qizi
Maktab menejmenti o’qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada inson shaxsini rivojlanishida ma’naviy-ma’rifiy ishlarning ahamiyati haqida kerakli ma’lumotlar berilgan. Bundan tashqari ma’naviy-ma’rifiy ishlar darsdan va darsdan tashqari bo’lgan holatlarda tizimli tarzda olib borilishi haqida fikrlar keltirilgan.

Tayanch so‘zlar: ta‘lim, tarbiya, rivojlanish, pedagog, madaniyat, fan-texnika.

Barchamizga ma‘lumki inson dunyoga kelgan vaqtdan boshlab, e‘tiborga tarbiyaga muhtojlik, ehtiyoj his qiladi. Inson, shu jumladan har bir bola avvalo tarbiyani oiladan, keyin esa atrofidagi insonlardan oladi. Olimlarimizning hisob kitoblariga ko‘ra bola 70 foiz tarbiyasini 5 yoshigacha olishga ulgurishadi. Bundan ko‘rinib turiptiki har bir farzand tarbiyaning asosiy qismini oiladagi muhitdan oladi. Bola nisbatan ulg‘ayib maktab yoshiga yetganidan keyin esa ularning idealidagi inson bu ularning o‘qituvchilari ya‘ni biz pedagoglar sanalamiz. Biz pedagoglar bolalarga, o‘quvchilarga ta‘lim-tarbiya beruvchi asosiy shaxslardan hisoblanamiz. Pedagoglar bolaning tarbiya olishida, to‘g‘ri rivojlanishida katta ahamiyatga egadir. Quruvchilar biror bir uy-joy, bino qurulishida xatoga yo‘q qo‘ygan bo‘lsa uni buzib qaytadan qurushi yoki nisbatan kamchiliklarini to‘g‘irlashlari mumkin bo‘lishi mumkin lekin o‘qituvchilar, pedagoglar biror bir bolaga noto‘g‘ri tarbiya berib qo‘yishi natijasida u bolanin hayotiga katta salbiy holatlar keltirib chiqarishi mumkin va bu bolani esa lekin qaytadan u yoshiga qaytarib qaytadan tarbiyalashni esa iloji yo‘q.

Bu holatdan ham ko‘rinib turiptiki o‘qituvchilik juda ma‘suliyatli, boshqa kasblarga nisbatan ko‘proq javobgarlik hissi yuqori bo‘lgan kasb sanaladi. O‘qituvchi

bola bilan ishlayotganda uning individual xususiyatidan, yosh xususiyatlaridan kelib chiqqan holda faoliyat olib borishlari kerak. Shuningdek, o‘quvchining to‘g‘ri shakllanib, rivojlanib borishida ayniqsa ma’naviy-ma’rifiy ishlarni olib borishimiz eng dolzarb jarayonlardan biri hisoblanadi. Hozirgi fan-texnika rivojlanib borayotgan davrda ma’naviy- ma’rifiy ishlar va tarbiya jarayoniga katta ahamiyat qaratishimiz juda muhim. Har bir pedagog shu jumladan rahbar xodimlar ham bunga katta e‘tibor qaratishlari kerak. Olib boriladigan ma’naviy ma’rifiy ishlar avvalo, milliy qadriyatlarimiz, mintaqalarimizga mos ravishda tuzilishi kerak. Shuning uchun olib boriladigan har bir ma’naviy ma’rifiy ishlarda yoshlarga mos ravishda bosqichma-bosqich olib borilishi muhim sanaladi. Yoshlarga o‘tmish tariximizdagi tarbiya haqida ham ma‘lumotlar berib borishimiz va shunga nisbatan bolalar dunyoqarashini shakllantirishimiz kerak. Bizga ma‘lumki, o‘zbek millati o‘zining urf-odati, insoniy fazilati, tarbiyasi bilan boshqa xalqlardan ajralib turadi. Oxirgi vaqtlarda yoshlar, nafaqat yoshlar balki ba‘zi katta yoshli kishilar o‘rtasida ham Yevropa madaniyatiga taqlid, ergashish avj olib borayotgani hech birimizga sir emas. Shuning uchun ma’naviy ma’rifiy ishlarni darslarda ana shu jihatlariga ham katta ahamiyat qaratilishimiz zarur. Albatta bu bilan o‘quvchilarning dunyoqarashini keskin bo‘g‘ilib qo‘yilishiga ham e‘tibor qaratishimiz darkor.

Tarbiya jarayoni zamon bilan hamnafas olib borilishi kerak, yoshlarga nima yaxshi-yu nima yomonligini to‘g‘ri tushuntirib borish kerak. Hozirgi ijtimoiy tarmoqlar rivojlanib borayotgan davrda, ayniqsa o‘quvchilarda kitobga bo‘lgan mexrni shakllantirib borishimiz zarur va shart. Hech kimga sir emas ijtimoiy tarmoqqa nisbatan kitobga oshno insonlar psixologiyasi, dunyoqarashi ancha yuqori bo‘ladi. To‘g‘ri olib boriladigan ma’naviy ma’rifiy ishlarni darslarda va darslardan tashqari tizimli ravishda olib borilsa maqsadga muvofiq bo’ladi.Ma’naviy-ma’rifiy ishlarni darslari o‘sib borayotgan murg‘ak qalb egalarini to‘g‘ri yo‘lni tanlab olishlariga yordam beradi. Yana shuni unutmasligimiz kerakki, bunday darslarda

faqat o‘qituvchi emas balki butun sinf faol bo‘lishi kerak. Ya‘ni o‘quvchilar ham o‘z fikr mulohazalarini bir birlari bilan o‘rtoqlashsalar maqsadga muvofiq bo‘ladi. Bunday darslarga ota-onalarni ham taklif qilib turish, ular bilan suhbatlar olib borilsa yana ham yaxshi va bolaning to‘g‘ri rivojlanishiga ijobiy ta‘sirini ko‘rsatmay qolmaydi. Shuningdek, ma’naviy-ma’rifiy ishlarni darslarda va darsdan tashqari holatlarda mavhum narsalardan yiroqroq bo‘lishi real hayotga asoslanib, faktlar, ko‘rsatkichlarga tayangan holda tashkil etilishi bolaning fandan zerikishini va qiziqishi, diqqati susayishini oldini oladi natijada ko‘proq narsalarni tushunishiga, anglashiga yordam beradi. Ayniqsa, o‘quvchilarga nima yaxshi-yu nima yomonligi, oq bilan qorani farqini tushuntirish jarayonida matbuot, televideniyada ilgari surib borilayotgan xabar va yangiliklar, video roliklar orqali yetkazish ham ancha samara beradi[1]. Olib boriladigan ma’naviy-ma’rifiy ishlar o‘quvchi ruhiyatiga bilvosita ta‘sir o‘tkazishi bilan ham uni inson bo‘lib shakllanishiga yaqindan yordam beradi. Bola yetuk, inson bo‘lib shakllanishi uchun albatta unga beriladigan tarbiyaning ahamiyati juda muhim rol o‘ynaydi. Buyuk mutafakkir olimlarimiz aytib o‘tganlaridek, insonga tarbiya butun umri davomida berib borilishi kerak. Shuning uchun bolaga ta‘lim va tarbiya bir vaqtda olib borilishi eng muhim omil sanaladi. Ayniqsa inson yetuk shaxs bo‘lib shakllanishi uchun eng avvalo ilmli bo‘lishi muhim. Hech birimizga sir emaski inson qanchalik ilm ma‘rifatli bo‘lsa uning tarbiyasi ham shunchalik yuqori bo‘ladi. Ana shunday insonlarni jamiyatga yetkazib berish uchun maktabgacha ta‘lim muassasalari, maktab qolaversa oliy ta‘lim dargohlarida ham berib boriladigan tarbiyaviy soat maahg‘ulotlarning saviyasiga alohida e‘tibor bilan qarashimiz eng dolzarb mavzu ekanligini unutmasligimiz shart.

Ma’naviy-ma’rifiy ishlarning mavzulari albatta bir birini davom ettiruvchi va albatta bir-biriga mos ravishda tuzilishi muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun

[1] F. Qodirova, Sh. Toshpo'latova, M. A'zamova Maktabgacha pedagogika T. : Ilm-ziyo. 2019-yil

ham o‘quv dargohlari rahbarlari doimo e‘tibor qaratishlari lozim. Hammamizga ma‘lumki bola inson sifatida maktab dargohida ta‘lim tarbiya olish jarayonida shakllanib boradi. Yuqorida aytib o‘tilganidek, ta‘lim va tarbiya bu egizak hisoblanadi. Shuning uchun ham bular doimo birgalikda bola ruhiyatiga, ongiga singdirilib borilishi kerak. Bolalarga ilm-ma‘rifatli insonlar hech qachon o‘zlari, qolaversa jamiyat uchun zarar yetkazuvchi omillarga qo‘l urmasligini to‘g‘ri, ilmiy asoslarga tayanib tushuntirib borishimiz muhimdir. Ota-onalar, tarbiyachilar oldida bolani nafaqat maktabga tayyorlash, balki katta hayotga tayyorlashdek muhim vazifa turadi. Ular bu ishlariga ma‘suliyat bilan javobgarlik hissini his qilgan holda qarashlari kerak. Zero "O‘zbekiston kelajagi-yoshlar qo‘lida".

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Alimova, Q. (2021). FARZAND TARBIYALASHDA OTA-ONALARNING ASOSIY XATOLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *1*(1). извлечено от https://art.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/594
2. Alimova, Q. (2021). УПРАВЛЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫМИ ПРОЦЕССАМИ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ. Джизакское инновационное образование, 1(1). извлечено от https://education.jspi.uz/index.php/education/article/view/564
3. Alimova, Q. (2021). ZAMONAVIY MENEJER FAOLIYATI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от https://hp.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/920
4. Nazarov, T. (2021). TA'LIM TIZIMIGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *1*(4). извлечено от https://phys-tech.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4423

5. Alimova, Q. (2021). TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSIYA JARAYONLARINI BOSHQARISH. Jizzax innovatsion ta'limi , 1 (1). Https://education.jspi.uz/index.php/education/article/view/564

6. Аблякимова, Р., & Alimova, Q. (2021). TA'LIMDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA KORPORATIV BOSHQARUV. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1535

7. Alimova, K. O. K., Toshboyeva, K. M. K., & Ungarov, B. T. U. (2021). TODAY'S STUDENT IS TOMORROW'S LEADER. Scientific progress, 2(2), 308-310. https://cyberleninka.ru/article/n/todays-student-is-tomorrows leader

8. Alimova, Q. (2021). TALABALAR TURAR JOY MUAMMOLARI VA UNING YECHIMLARI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *1*(3). извлечено от https://phys tech.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/3636

9. Alimova, Q. (2021). PSYCHOLOGICAL PROPERTIES OF THE RICHBAR PERSON IN THE MANAGEMENT. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *1*(3). извлечено от https://hp.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/3651

10. Isankulova , M. ., & Alimova, . Q. . (2021). YOSHLARGA OID DAVLAT SIYOSATINI AMALGA OSHIRILISH MASALALARI. *Научно-просветительский журнал "Наставник"*, (1). извлечено от https://phys-tech.jspi.uz/index.php/science/article/view/1180

11. Ablyakimova, R. (2020). VIEW AND THEORIES ON FACTORS INFLUENCING MANAGEMENT DECISION-MAKING. *Архив Научных Публикаций JSPI*, *11*(1). извлечено от https://science.i-edu.uz/index.php/archive_jspi/article/view/1052.

12. Botirov, B. F., Usmonov, J., &Ablyakimova, R. I. (2021). Organization Of Tourism Services In Uzbekistan Based On The Combination Of National Styles And Modern Innovations. INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND CURRENT RESEARCH CONFERENCES, 53–57

13. Аблякимова, Р., &Alimova, Q. (2021). TA'LIMDA RAQAMLI IQTISODIYOT VA KORPORATIV BOSHQARUV. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1535

14. Аблякимова, Р., &Usmonov, A. (2021). Умумтаълиммактабнисамаралибошқаришдаянгичаёндошув. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1537

15. Аблякимова, Р. (2021). НОДАВЛАТ МАКТАБЛАР ВА УЛАРНИ ЎЗБЕКИСТОНДА РИВОЖЛАНТИРИШ ИМКОНИЯТЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1536.

16. Аблякимова, Р. (2021). ИННОВАЦИОННЫЕ МЕТОДЫ ПРЕПОДАВАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1527.

17. Аблякимова, Р. (2021). O'ZBEKISTONDA IT SOHASINING LOKOMOTIVI. *Zamonaviyta'limdaPedagogikaVaPsixologiyaFanlari*, *1*(3). Retrieved from https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4085

18. Ablyakimova, R. I. (2022). THE ROLE OF WOMEN IN GOVERNMENT AND SOCIETY IN UZBEKISTAN. *MentalEnlightenmentScientific-MethodologicalJournal*, *2022*(2), 1-9.

19. Nazarov, T. (2021). КРИТИЧЕСКОЕ МЫШЛЕНИЕ - ИДЕАЛЬНАЯ ОСНОВА ДЛЯ БУДУЩИХ ПРОФЕССИЙ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *1*(1). извлечено от https://fll.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/459

20. Toshboyeva, H. (2021). ZAMONAVIY MENEJER VA YETAKCHI. *Мир исследований*, *1*(1). извлечено от https://presedu.jspi.uz/index.php/journal/article/view/937

21. Usmonov, A. (2021). IQTISODIY SAVODXONLIK VA IQTISODIY TA'LIMNING TARBIYAVIY AHAMIYATI. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (1). извлечено от https://art.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1326

22. B. F. Botirov, J. Usmonov, & R. I. Ablyakimova. (2021). Organization Of Tourism Services In Uzbekistan Based On The Combination Of National Styles And Modern Innovations . INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND CURRENT RESEARCH CONFERENCES, 53–57. Retrieved from https://usajournalshub.com/conferences/index.php/iscrc/article/view/66

23.Botirov, S. (2022). Рақамли иқтисодиётни шакллантириш жараёнида илмий иннавацион фаолиятни шакллантириш . Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 1(4). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4793

24.Маджидов, Д. Б., & Шарофиддинов, А. (2017). Социальный интеллект как совокупность способностей, обеспечивающих адаптацию личности в обществе. In *Актуальные вопросы современной психологии* (pp. 22-24).

25.Majidov, J. (2021). ВОПРОСЫ ГАРМОНИИ ПРЕДСТАВЛЕНИЯ МОЛОДЕЖИ О СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНИ И УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ СЕМЕЙНОЙ ЖИЗНЬЮ. *Журнал Педагогики и психологии в современном*

образовании, *1*(1). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1369

26.Majidov, J. (2021). НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПРОЯВЛЕНИЯ ЧУВСТВА ОДИНОЧЕСТВА В ПОДРОСТКОВОМ ПЕРИОДЕ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *1*(1). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1375

27.Majidov, J. (2021). ШАХСГА ТИЗИМЛИ ЁНДАШИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (3). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4325

28.Majidov, Jasur Baxtiyarovich (2022). SOTSIAL INTELLEKT VA UNING INSON HAYOTIDAGI O‘RNI. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (2), 608-613.

29.Эшонкулова, X. (2022). ИҚТИДОРЛИЛИК МУАММОСИНИНГ ПСИХОЛОГИК ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(7). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5762

30.Majidov, J. (2022). ЎСМИРЛИК ДАВРИГА ХОС СУИЦИДАЛ ХУЛҚНИНГ АЙРИМ САБАБЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *2*(7). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5766

31.Majidov, J. (2021). ЁШЛАРНИНГ ОИЛАВИЙ ҲАЁТ ҲАҚИДАГИ ТАСАВВУРЛАРИ ВА ОИЛАВИЙ ҲАЁТДАН ҚОНИҚИШ УЙҒУНЛИГИ МАСАЛАЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, *1*(1).

32.Жасур, М. (2022). ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИ ВА ИЖТИМОИЙЛАШУВ ЖАРАЁНИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. *Involta Scientific Journal*, *1*(6), 69-77.

33.Imomqulova, F. U. B., & Qarshiboyeva, D. B. (2022). KO ‘P VA YOLG ‘IZ FARZANDLI OILADAGI FARZANDLARNING EMOTSIONAL INTELLEKTINING O ‘ZIGA XOSLIGI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, *2*(Special Issue 4-2), 1142-1146.
34.Dilfuza Qarshiboyeva, КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ У ПОДРОСТКОВ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 (2021): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari
35.Dilfuza Qarshiboyeva, IMPORTANCE OF PSYCHOLOGICAL KNOWLEDGE IN LEARNING FOREIGN LANGUAGES , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: Том 1 № 4 (2021): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari
36.Qarshiboyeva, D. (2021). ЁШЛАРНИ КАСБГА ЙЎНАЛТИРИШДА ИЛМИЙ ИЗЛАНИШЛАР ҲАҚИДАГИ БИЛИМЛАР УЗЛУКСИЗЛИГИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (2). извлечено от https://art.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2906
37.Toshpo’latova, N. (2021). CHET TILI FANLARINI O’QITISHDA O’QUVCHINING INDIVIDUAL PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARINI HISOBGA OLISH USULLARI. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (2). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/3073
38.Nodira Toshpo'latova, ПРИ ОБУЧЕНИИ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ - УЧИТЫВАТЬ ПСИХИКУ УЧАЩИХСЯ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 (2021): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari
39.Nodira Toshpo'latova, ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ РАҲБАРИНИНГ МУЛОҚОТИ ТАЪЛИМ САМАРАДОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ ОМИЛИ

СИФАТИДА , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 3 (2021): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari

40.Ахмедова Насиба Ачиловна, СОҒЛОМ МУҲИТ –СОҒЛОМ ОИЛА ТАЯНЧИ.https://history.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2966/1982

41.Imomqulova, F. (2021). ОИЛАДАГИ ТАРБИЯ УСУЛЛАРИНИ БОЛАНИНГ МУВАФФАҚИЯТГА ЭРИШИШИГА ТАЪСИРИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (2). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/3076

42.Imomqulova, F. (2021). ОИЛАДА ЭР-ХОТИН МУНОСАБАТЛАРИНИНГ ИЖТИМОИЙ ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (2). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2962

43. Imomqulova, F. (2021). ISSUES OF UPBRINGING IN UZBEK FAMILIES. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (1). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2620

44.Imomqulova, F. (2021). ISSUES OF UPBRINGING IN UZBEK FAMILIES. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, (1). извлечено от https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/2620